

Mátyás király.

(Harmadik közlemény.)

VI.

Mátyás hazánk anyagi és szellemi felvirágoztatására irányzott törekvése nem maradt eredmény nélkül: benn az országban oly rend, nyugalom, gazdagság, műveltség és mondhatjuk boldogság honolt, a milyenben csak igen ritkán volt része hazánknek.

S a mily üdvös volt kormánya befelé, ép oly hatalmas, tekintélyes volt kifelé is. Nem is volt akkor hazánk másod- vagy harmadrangú ország, melyről csak elvétele hall valamit a nagy világ. Nagy hatalom volt az. Uralkodója, báresak király, nem császár, csak magához hasonlónak s nem felette állónak tekinti a császárt és a többi nyugat-európai uralkodót.

„Magyarország mindig szabad ország volt — írja egy helyütt — és a birodalommal sohasem állt kapcsolatban. Rang tekintetében a császárt magasabb állásúnak ismerjük el, de az uralkodói hatalom szempontjából magunkat vele egyenlőnek tekintjük, annyira egyenlőnek, hogy tőle egyáltalán nem félünk és miként eddig nem féltünk, félni ezután sem fogunk“.¹ S a császárnak volt alkalma Mátyást mint vele hatalomban „egyenlőt“ megismernie. Mily erélyesen tudta megvédeni országa érdekeit a pápai curiával szemben is, említettük. Míg gyöngye elődei alatt a pápák magukhoz ragadták a papi javak és egyházi méltóságok adományozásának jogát s a királyra csak a kénytelen-kelletlen megerősítés várt, ő egész határozottsággal érvényt szerzett felségjogainak.

Nem ismerte el a pápák e téren előbb gyakorolt jogát s csak

¹ Mátyás kir. levelei II. köt. 96 lev.

annyit fogadott el, hogy adományaihoz a pápa megerősítése szükséges. Hatalmát mi sem mutatja jobban, mint az, hogy ez a megerősítés mindig az ő kívánsága szerint történt. Még akkor is, midőn a 7 éves Esztei Hypolytnak adományozta az esztergomi érseki széket, bármennyire vonakodott a pápa e gyermeknek a primási székből való megerősítésétől, Mátyás óhajtása teljesült. Érvényt tudott szervezni tehát uralkodói jogainak bárkivel szemben, Európa népei pedig — elmondhatjuk — kora minden uralkodója közt a legnagyobbak tekintik.

E sikereket természetesen legfőképen fegyvere túlsúlyával vívta ki, de emellett diplomatikai ügyességének is nagyon sokat köszönhetett. Államférfiúi talentuma nagyon jól felismerte mindig, hol nyílik alkalom beavatkozásra, előnyök biztosítására. Legnagyobb éberséggel őrködik ezen mind maga, mind kiváló diplomatái. Általában igen nagy ügyességet tanúsít embereinek megválasztásában. Sohasem a nevet, a származást, hanem az igazi tehetséget nézte. Így aztán sikerült maga körül oly diplomata kart szervezni, melynek a külügyekben igen jó hasznát vette.

A már többször említett nagy nevek mellőzésével említsük meg itt *Ország* Mihályt, az évek hosszú során át köztisztelettel övezett nádort, *Drághfi* Tamást, a királyi személynököt, ki több ízben járt Olaszországban hivatalos küldetésben, ifj. *Vitéz* Jánost, római követet, *Bajoni* Istvánt, *Bácskai* Miklóst, *Kendi* Antalt és *Ferenczet*.¹

Nem esoda, ha az egyik sikert a másik után aratta. Tiszteletet kelt a magyar korona iránt a sok országra szakadt német birodalom és Olaszországban, hol a fejedelmek viszályait bámulatos tapintattal aknázza ki a maga javára. A német lovagrend, mely Poroszországot bírja, védnökéül ismeri el. Az olasz fejedelmek vetélkedve keresik szövetségét. *Ancona* köztársaság főnhatósága és védnöksége alá menekszik s a védnökség jeléül ki is tűzik az anconai tanáesház tornyára a magyar lobogót. Apósát a nápolyi királyt a pápával szemben is segíteni meri. Keleten Oroszországgal szövetkezik Lengyelország ellen.

Az összeköttetés fentartása miatt minduntalan megfordúlnak

¹ Mátyás magyar diplomatáiról bő tanulmányt közölt Fraknoi tollából a Századok 1898. és 1899. évfolyama.

követei, diplomatái a különféle udvaroknál. Gondja van rá, hogy követségei már külső fellépésükkel elárulják, mily hatalmas uralkodót képviselnek. Hogy egy példát említsünk erre, 1464-ben II. Pál pápához küldött egy követséget az egyház új feje előtt bemutatni a magyar király hódolatát. A követek *Rozgonyi János* és *Czezmiczei János* voltak. Kiséretük 300 főnyi lovas csapat volt fényes öltözetben, ellátva bőven arannyal, ezüsttel, úgy hogy csak úgy szórták a pénzt útközben. Meg is csodálták és sokáig emlegették őket aztán mindenütt, a merre jártak.¹

Külügyi összeköttetéseinek rendkívüli kiterjedtségét mi sem igazolja fényesebben, mint diplomatiai levelezése. Alig van számot tevő udvara Európának — a pyreneusi félszigeti és az északi államoktól eltekintve — a melyet egyszer-másszor valami diplomatiai ügyben fel ne keresne leveivel. Nem kell ugyan azt gondolni, hogy ezeket a leveleket mindig maga fogalmazza. Kancelláriájából kerültek ki azok, néha ugyanesak külső alakjukban, de néha tartalmukban is. De bizonyos, hogy nem volt korában uralkodó, ki annyira befolyt volna a nevében irt számtalan levél szerkesztésére, mint épen Mátyás. „Mátyás király bámulatos szorgalmát — olvassuk Galeottinál — úgy nagy, mint kiesiny dolgokban különösen az bizonyítja, hogy minden levelet, mit szétküldött, vagy maga mondott tollba, vagy a mit mások irtak, átolvasott“.² Bizalmasainak többször írt sajátkezűleg. Nála is megvolt az a nagy uralkodókat jellemző tulajdonsága, hogy bár nagy phisikai megerőltetéssel, de országuk ügyeinek úgyszólván legkisebbeit is maguk akarják elintézni, vagy legalább az elintézés módját megszabni. Méltán csodálhatjuk Mátyásnál is, hogy országra-világra szóló tetteit, alkotásait hirdető 32 esztendő fáradalmai között hogyan tudott időt szakítani a levelek e halmazának elküldésére. Hiszen csupán külügyi levelei közül hatodfélszázadot adott ki az Akadémia.³ Pedig mennyi rejtőzhetik még ezek közül is fel nem kutatott levéltárak rejtekeiben s mennyit emésztett már meg az idő. S vegyük számba, hogy megmaradt más rendeltetésű levelei szintén kötetekre menők.

¹ Bonfini id. m. IV. D. I.

² Galeotti id. m. XXVIII.

³ Mátyás király levelei. Külügyi osztály. Közzéteszi Fraknoi Vilmos. 2 kötet.

Természetes, az egyes levelekben nincs megjelölve, mi bennük a király szava s mi került ki hivatalnokainak tollából. Egészben véve még is rá lehet mutatni azokra a helyekre, a melyek a király szellemének bélyegét viselik magukon. Mátyást mint politikust szándékainak helyességében és a maga erejében biztos önérzet, a feltétlen érvényesülni akaró határozottság, az akadályok kiméretlen eltiprása, e mellett természetes őszinteség jellemzik.¹ Levelezésében is sok helyt találunk ilyen írói egyéniség bizonyítékaira. E helyek rövid, határozott szavakkal, néha nyers őszinteséggel, éles logikával, de kevésbbé ékes latinsággal adják elő tárgyukat. Humanista diplomatáinak fogalmazványai ellenben a klasszikusokat utánzó ékes nyelvű, terjengős szónoklatoknak tűnnek fel.

De ha ő maga nem is volt oly jártas a humanisták stílusában, mint diplomatái, magában a diplomatiában még is csak ő volt a mester. Szemei örködve függenek országain, népein, kezei rajta nyugodnak a kormány gyepelőjén, de azért ő maga szövögeti sokoldalú diplomatiájának szálaít is s nem tűnhetik fel a politika egén jelenség, mely sas szeméinek figyelmét kikerülné. Nincs idő, nincs helyzet, mely zavarba ejtené. Mindig tudja, mi az egyedüli tenni való s e felé biztosan halad. Útjában felhasznál mindent s mindenkit csak eszköznek tekint s ki erről megfeledezve, a maga útján mer haladni, vagy épen daczolni akar, eltiporja. Így taszította el — kit előbb, kit később — úgyszólván minden nagy munkatársát.

Politikai látóköre mily széles, akarata és tehetsége mily nagyszabású, bizonyítják rendkívüli sikerei s a hatalom szédítően magas poleza, melyre feljutott.

A hol azonban diplomatiái eszközök nem voltak elégségesek, nem habozott előhúzni a fegyvert sem. Nem volt oka kerülni Nyugat-Európa fejedelmeivel szemben soha a harcmezőn való mérkőzést sem. Morvaország, Szilázia, Luzácia és Alsó-Ausztria meghódítása bizonyítja ezt.

De ez más térre: a hadvezérré tartozik.

¹ Thuróczy IV. LXV. ugyan a színlelés mesterének nevezi, de ez csak annyiban állhat meg, hogy, mint jeles diplomata, ha kellett, el tudta rejteni gondolatait, érzelmeit.

Előbb azonban szóljunk *udvartartásáról* is.¹

Ez kezdetben nem volt oly fényes, mint azt azok az írók, kik uralkodása második felében környezték, leírják. Főként a pompaszerető nápolyi udvarban nőtt Beatrix szeretteti meg a királylyal az olasz udvari szokásokat. S Mátyás megengedi, hogy az olasz pompa otthonra leljen Budán. Volt módja benne. Jövedelme igen nagy volt. Kinestárának évi jövedelme uralkodása későbbi éveiben mintegy 800,000 forintra tehető. Pedig ez csak rendes jövedelem volt, de e mellett rendkívüliek is növekedtek még az évi bevételt, mely így néha 2 millióra is felszökött. S mindehez járult a király óriási kiterjedésű magán birtokainak haszna. Ily jövedelemből aztán lehetett udvart tartani.

Ennek fényét mutatja a nagyszámú udvari személyzet. Ott látjuk elől a főudvarmestert, az udvarbirót, kamarásokat, udvarnokokat, apródokat, kik udvari ünnepeken mind ragyogóbbnál ragyogóbb díszöltözetekben pompáztak. Nagy számmal lehettek képviselve az udvari papok is.

Az alantasabb személyzet sokaságából említsük a királyi sáfárt, főszakácsmestert és udvari tárnokot, ezeknek parancsait egész sereg szolgálta leshette. Ajtónállók, étékfogók, pohárnokok, lovászmesterek mind szép számmal szaporították a szolgálatszélyzetet.

Nagyon sok kézművest is foglalkoztatott az udvar. Szabók, szűcsök, vargák, fegyvercsiszárok, kertészek stb. lettek élelmet az udvari konyhán. Mellettük ott sűrög-forog a eseléség.

Kétségtelen, hogy ha nem maradt is egyenes tudósítás Mátyás testőrségéről, de ez sem hiányzott udvarából. Valamint ott találjuk a középkori udvarok tipikus alakját, az udvari bolondot.

Udvarának állandó alakjai a tudósok, művészek, államférfiak és hadvezérek. Kedvelt humanistái viselik a legdiszesebb udvari tisztségeket. A nap legnagyobb részét körükben tölti, még asztalánál is vendégül látja őket.

A király lakomáin állandóan sok vendég étkezett, hol a legjobb ételekben-italokban válogathattak.

Mindenesetre ezekben kevesebb fogycékosságot mutatott

¹ Az alábbiakban főleg Csánki D. „Hunyadi Mátyás udvara“ cz. alapos tanulmányának eredményei vannak értékesítve.

Mátyás asztala, mint az evőeszközökben. Mint a kort jellemző dolgot felemlíthetni, hogy a villa még a király asztaláról is hiányzott. Galeotti tudósít, hogy Mátyás oly ügyesen tudta ujjaival megfogni az ételt, hogy esőppet sem piszkolta be kezét.¹

A ebédet szellemes társalgás fűszerezte, melynek hangja majd komoly, majd tréfás volt. A társalgás középpontja mindig Mátyás volt, kinek minden vendégéhez volt egy kedves szava. Közbe-közbe zene és ének hangja gyönyörködtette a vendégeket, sőt néha színészek játéka is növelte a kedvet.

Az udvari pompát a ragyogó öltözetek szintén nagyban emelték. Bonfini szerint ugyan maga a király közönségesen csak középszerű és otthonias ruhát viselt, de alkalom adtán ő is diszbe öltözött.² Magyar vendégei pedig mindig diszruhájukban jelenvén meg, festői képet nyújtottak. Az ékszerek és drágakövek, nőknél gyöngyök, boglárok pazar használata, a selyem, bársony ruhák, a színek pompája bámulattal töltötte el az idegent. Idegen diplomaták sűrűn fordúlnak meg nála. A pápa és Velenceze állandó követeket tartanak Budán, de minduntalan találkozott ott német, cseh, lengyel, francia, török követ is.

A követeket mindig szíves magyar vendégszeretet fogadta. Ha kedves követség jött, vagy olyan, a mely előtt hatalmát akarta mutatni a király, rendkívüli fényt fejtett ki. Így egy ízben a török követet, kit tündéri pompával ékeskedő visegrádi függőkertjében fogadott ékes ruhájú környezettel, oly káprázatba ejtette, hogy az egyre csak azt dadogta zavarában: „A császár üdvözl“.³

Képzhetők, mily élet volt abban az udvarban, hol folyton ily tömérdek ember nyüzsgött.

Kiváló alkalmakkor tartott ünnepélyei korában fényben talán sehol sem lelték másukat a föld kerekiségén. Ilyenkor nem volt ár, mit sokallott volna az ünnepély fényességéért. Ének, zene, pazar lakoma, táncz alkották a műsor főpontjait, melyek közt ott találjuk sokszor a bajvívást is. Néha maga is részt vett a középkor e kedvelt multságában, a mely — mint multság — természetesen csak tornajáték volt s abban állt, melyik tudja a másikat kivetni

¹ Galeotti id. m. XVII.

² Bonfini id. m. IV. D. VIII.

³ Oláh Miklós feljegyzése. (Bél. M. Adparatusában 12. 1.)

a nyeregből. Voltak ló- és kocsiversenyek is. Bonfini még oroszlánvadászatokról és gladiatori viadalokról is megemlékezik.¹

Ünnepi alkalmakkor a nyugati udvarok szokása szerint egyeseket lovaggá is ütött a király. Egy más neme volt az uralkodói kegynek az aranysarkantyú osztogatása. Uralkodása végén meghonosították az udvari ünnepélyeken olasz szokás után az álarezos bálokat is.

Nagy pazarlást fejtett ki az udvar fegyverekben, lovakban, kocsikban s azok felszerelésében. A kocsit különben Mátyás csak élete utolsó éveiben használta, a mikor már sokat szenvedett köszvénye miatt. Azelőtt a lótermett, magyar nép királya is szilaj paripákon szeretett nyargalni.

Az udvartartás székhelye Buda vára. Itt Mátyás gyönyörű palotát építtet s hozzá méltóan újíttatja meg a Boldogságos Szűzről elnevezett templomot. A palotát mindenünnen szobrok környezik. Bent is a hatalmas folyosók és lépcsőházak mentén minduntalan egy-egy szobor tűnhetett az elhaladók szemébe.

A felszerelés és berendezés fejedelmi bőkezűségről tanúskodott. Ékes domborművű ajtók a király ezímerével, márvány és érezkeretű üvegablakok, mozaik padlózat, a falakon finom gobelinek, remek festmények, mint a szobrok, részint történetiek, részint allegorikusak. Mindenfelé aranyozás, faragvány s más szemgyönyörködtető díszítés. A bútorzat minden darabja, asztal, szék, szekrény, kályha méltók a csillogó fejedelmi termekhez. Ragyogó kristály-tűkrök, nehéz szőnyegek, pompás pohárszékek egészítik ki a káprázatos képet. A pohár székek egész sora díszíté a királyi termeket, megakva gazdagon szebbnél-szebb edényekkel. Ez edények nagyobbára az olasz renaissance stíljében készült remekművű arany és ezüst edények voltak. Kristályüveg és majolika ez időben még a király asztalára is csak ritkán került.

Hogy a király evő- és ivó-edény készlete mily mesés értéket képviselhetett, arról fogalmat nyújt az olasz találgató egy szemtanúja, ki ezek láttára így kiált fel az elragadtatás túlzásával: „Mit szóljak állványairól, melyeken a különféle arany és ezüst edények gyöngyökkel s drágakövekkel kirakva ragyogtak oly sokaság-

¹ Bonfini, IV. D. I.

ban, hogy senki sem tudná igazán megszámlálni őket. Némelyek egész Csehországnál többre teszik értéküket.¹

De a palotán kívül Budának és környékének nagyon sok helye hirdette még fejedelmi urának dús gazdagságát. A várban említésre méltók a templomok, melyek mindegyikén talált Mátyás valami szépíteni valót, a szobrokkal ékesített terek, kiváltképpen a hatalmas érez Herculest környező Szt.-György-tér. A vár tövében gyönyörű kert, közepén szépséges márványpalota. Halas tavak, ligetek, fasorok, kertek váltogatják egymást a környéken, bennük nyárilakok, madárházak. A hegyek közt nagy kiterjedésű vadász-tertek s rengetegek, melyeknek esendjét gyakran verte fel a vadatűző udvari nép hangos kiáltozása, vidám kacajja. A király maga is sűrűn hódolt vadászszenvedélyének. Nemesak Budán, hanem hazánk más vidékein is felkereste az erdőt a vadért, a mely az ország sok-sok őserdejében szép számban volt akkor mindenfelé. Visegrád, Vajda-Hunyad s annyi más királyi várkastély szintén gyakran üdvözölte Mátyás vadásztársaságát.

Mert habár az udvartartás középpontja Buda volt is, Mátyásunknak az ország több vidékén volt fejedelmi fényvel berendezett kastélya. Az a király, ki oly szeretettel kereste fel népét otthonában, maga is otthonnal akart bírni minden vidéken.

A vidéki fejedelmi udvarok között bizonyára a visegrádi volt a legfényesebb. Ujra felújítani láthatta ez azokat a fényes napokat, mikor Róbert Károly székelt benne. Mátyás a már romladozó palotát nagyszerűen újjáépíttette. Oly szép lett most, hogy a castelloi püspök paradicsomnak nevezte. Oláh Miklós, bár megfordult Európaszerte, párját sehol sem találta. Csak a párisi parlamentben látott egy dísztermet, melyet a visegrádi termékhez hasonlított.²

Igen szép várkastélya volt még Mátyásnak Tatán, Pozsonyban, Vajda-Hunyadon, Diós-Győrött.

Valóban méltó udvartartás volt ez a nagy uralkodóhoz!

¹ Eschenloer krónikájából, Csánki id. m. után közölve.

² Bél. M. Adparatusa. 11. l.